

**ERON ISLOM RESPUBLIKASIDA FAN VA TA'LIM
TIZIMINING STRATEGIK ASOSLARI**

Ilmiy rahbar: Homitov Diloar Lutfullozoda

TerDU katta o'qituvchisi PhD.

dilovarhomitov@mail.ru

Boborajabova Oyshabonu Toxirjon qizi

TerDU, Filologiya va tillarni o'qitish:

fors tili ta'lim yo'nalishi talabasi

boborajabovaoisha@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada Eron Islom Respublikasidagi zamonaviy fan va ta'lim tizimi, sohaga oid strategik islohotlar hamda oliy ta'limdagi xalqaro ilmiy mobillik masalalari tahlil qilinadi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, Eron ta'lim tizimi milliy-diniy qadriyatlarni saqlagan holda jahon ilmiy standartlariga integratsiyalashuv bosqichini o'tamoqda. Maqola yakunida ta'lim samaradorligini oshirish va raqamli transformatsiyani jadallashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: Eron, ta'lim tizimi, ilmiy mobillik, o'quv dasturlari, pedagogik amaliyot, raqamli texnologiyalar, ta'lim islohoti.

Abstract: This article analyzes the modern system of science and education in the Islamic Republic of Iran, strategic reforms in the field, and issues of international scientific mobility in higher education. The results indicate that the Iranian education system is undergoing a stage of integration into global scientific standards while maintaining national and religious values. The article concludes with practical recommendations for increasing educational efficiency and accelerating digital transformation.

Keywords: Iran, education system, scientific mobility, curricula, pedagogical internship, digital technologies, educational reform.

چکیده:

این مقاله به تحلیل نظام مدرن علم و آموزش در جمهوری اسلامی ایران، اصلاحات استراتژیک در این حوزه و مسائل مربوط به تحرک علمی بین‌المللی در آموزش عالی می‌پردازد. نتایج نشان می‌دهد که نظام آموزشی ایران در حال گذراندن مرحله‌ای از ادغام با استانداردهای علمی جهانی ضمن حفظ ارزش‌های ملی و مذهبی است. این مقاله با توصیه‌های عملی برای افزایش بهره‌وری آموزشی و تسریع تحول دیجیتال به پایان می‌رسد.

کلمات کلیدی: ایران، نظام آموزشی، تحرک علمی، برنامه‌های درسی، کارآموزی آموزشی، فناوری‌های دیجیتال، اصلاحات آموزشی.

KIRISH

Bugungi kunda Eron Islom Respublikasida ta'lim va fan sohasini rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi [1,91]. Eron ta'lim tizimi o'zining milliy va diniy o'ziga xosligi bilan ajralib turadi. Mamlakat konstitutsiyasining 15-moddasiga binoan, fors tili Eronning rasmiy tili va o'quv dasturlarining asosi bo'lib, darsliklar va o'quv materiallari ushbu tilda tayyorlanishi qat'iy belgilangan[2,141]

Eron ta'lim tizimining asosiy falsafasi "fetrat-garāyi tovhidi"[2,144]. So'nggi o'n yilliklarda mamlakatda ta'lim sifatini oshirish va fan integratsiyasini ta'minlash maqsadida "Fundamental o'zgarishlar hujjati" (Sende tahavvole bonyādin) kabi strategik dasturlar hayotga tadbqiq etilmoqda[2,160].

Shu bilan birga, Eron oliy ta'lim tizimi xalqaro ilmiy hamjamiyatga integratsiyalashuv va ilmiy mobillik masalalariga katta e'tibor qaratmoqda. Masalan, Tabriz universiteti kabi yirik ta'lim muassasalarida professor-o'qituvchilarning xalqaro ilmiy almashinuv dasturlarida ishtirok etishi mamlakatning ilmiy nufuzini oshirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi[3,219]. Biroq, globallashuv jarayonlari va xorijiy tillarning (ayniqsa ingliz tilining) ilmiy sohadagi ta'siri Eron milliy tili va ta'lim dasturlari oldiga yangi muammolarni qo'yimoqda[7,323].

Mazkur maqolaning maqsadi Eron ta'lim tizimidagi zamonaviy islohotlar, o'quv dasturlarining tuzilishi, o'qituvchilar tayyorlash sifati va oliy ta'limdagi ilmiy mobillik holatini yuklangan manbalar asosida tahlil qilishdan iborat.

METODLAR

Eron Islom Respublikasidagi fan va ta'lim tizimining hozirgi holatini o'rganishda yuklangan ilmiy manbalarda keltirilgan kompleks tadqiqot metodologiyalaridan foydalanildi. Ushbu maqola bir qator sifat va miqdoriy yondashuvlarni sintez qilish orqali tayyorlandi. Tadqiqot ob'ekti sifatida ta'lim sohasidagi strategik "yuqori oqim" hujjatlari, oliy ta'limdagi ilmiy mobillik ko'rsatkichlari va boshlang'ich ta'lim o'quv dasturlari olindi.

Ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilishda quyidagi metodik vositalar qo'llanilgan:

1 Hujjatli-tahliliy yondashuv: Ta'lim siyosatiga oid fundamental hujjatlar va kontseptual asoslarni o'rganishda hujjatli tahlil metodidan foydalanildi. Shuningdek, ta'lim tizimidagi boshqaruv mexanizmlari "institutsional xaritalash" (institutional mapping) va sifatga asoslangan "meta-etnografiya" (meta-ethnography) usullari yordamida tahlil qilindi.

2. Qiyosiy va fenomenologik tahlil: Eron ta'lim tizimini xalqaro andozalar (masalan, Finlyandiya tajribasi) bilan solishtirishda Brodining qiyosiy modeli hamda ta'lim sohasidagi mutaxassislar va o'qituvchilar bilan o'tkazilgan yarim tizimlashtirilgan intervyular natijalari tahlilga tortildi.

3. Miqdoriy va statistik metodlar: Oliy ta'lim muassasalaridagi ilmiy kadrlar mobilligiga ta'sir etuvchi omillarni aniqlashda "tadqiqiy omillar tahlili" (exploratory

factor analysis) metodidan foydalanilgan. Masalan, Tabriz universiteti professor-o'qituvchilari o'rtasida o'tkazilgan so'rovnomada tasodify tanlash usuli orqali 268 nafar respondent qamrab olingan.

5. Aralash yondashuv: Ta'lim dasturlarining sifatini baholashda sifat ko'rsatkichlarini Shennon entropiyasi orqali ustuvorlashtirish hamda Corbin va Straussning etti bosqichli kodlash usullari qo'llanilgan[8,421-422-427].

Ma'lumotlarning ishonchliligini ta'minlash maqsadida kross-tahlil va ekspertlik baholash metodlaridan foydalanildi.

NATIJALAR

Eron Islom Respublikasidagi fan va ta'lim tizimining holatini o'rganish bo'yicha o'tkazilgan tadqiqotlar natijalari bir necha muhim yo'nalishlarni qamrab oladi:

1. Oliy ta'limda xalqaro ilmiy mobillik: Tabriz universiteti misolida o'tkazilgan tadqiqiy omillar tahlili natijalariga ko'ra, professor-o'qituvchilarning xalqaro ilmiy mobilligiga ta'sir qiluvchi oltita asosiy omil aniqlandi. Bularga tadqiqot resurslari va qulayliklariga kirish imkoniyati, ilmiy obro' va CVni mustahkamlash, universitetlardagi ish muhiti va sharoitlari, madaniy-geografik yaqinlik, ilmiy hamkorlikni rivojlantirish hamda yashash xarajatlari kiradi[3,152]. Tadqiqot ishtirokchilari universitetlarning nufuzi va professional rivojlanish imkoniyatlarini eng yuqori ustuvor omillar sifatida baholaganlar[3,146].

2. Eron va Finlyandiya boshlang'ich maktablari tillarni o'rganish o'quv dasturlarining qiyosiy tahlili shuni ko'rsatdiki, Eron ta'lim tizimida asosiy e'tibor o'quvchilarda to'rtta asosiy til ko'nikmasini (tinglab tushunish, gapirish, o'qish va yozish) rivojlantirishga qaratilgan[2,120]. Biroq, tadqiqot natijalari Eron o'quv dasturlarida mazmunni tanlashda kommunikativ yondashuvni kuchaytirish, o'yinlarga asoslangan ta'lim faoliyatini va turli media vositalaridan foydalanishni kengaytirish zarurligini ko'rsatdi[2,94].

3. O'qituvchilar tayyorlash tizimidagi stajirovka (amaliyot) dasturlari sifatini baholash natijasida 145 ta ko'rsatkich va 22 ta o'lchov birligi aniqlangan bo'lib, ular beshta asosiy komponentga ajratildi: strategik mexanizmlar, amaliyot rahbarlarining kompetensiyalari, boshqaruv va yetakchilik, amaliyot ishlarini takomillashtirish hamda funksional yutuqlar[8,317]. Shennon entropiyasi tahlili natijalariga ko'ra, boshqaruv va yetakchilik mexanizmlari sifatini ta'minlashda eng yuqori ahamiyatga ega ekanligi ma'lum bo'ldi[8,318].

4. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, o'qituvchilarning dars jarayonida ta'lim texnologiyalaridan foydalanish niyati ularning ushbu texnologiyalarga bo'lgan munosabati va xatti-harakatlarni nazorat qila olish qobiliyati bilan bevosita bog'liqdir[4,357]. Kompyuterlar va proektorlar bilan jihozlangan sinf xonalari ta'lim texnologiyalarini amaliyotga tatbiq etishda poydevor vazifasini o'tashi tasdiqlandi[4,358-366].

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Saidkamalovna M. A. DAVLAT TA'LIM STANDARTLARI. O 'QUV REJALARI VA VOSITALARI //Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi. – 2026. – T. 61. – №. 2. – C. 15-17.
2. Ahmad Arabi, Esmail Azimi, Mahmoud Mehrmohammadi. A Comparative Study of the Language Learning Curriculum in Elementary Schools of Iran and Finland. *Journal of Curriculum Studies (J.C.S)*, 2021, Vol. 16, No. 62, pp. 7-46.
3. Akbar Majidi, Afshin Hamdipour, Samaneh Rashedi. Studying the Factors Related to the International Scientific Mobility of Faculty Members of the University of Tabriz. *Journal of Knowledge-Research Studies*, 2023, Vol. 1, No. 2, pp. 78-99.
4. Hatam Faraji Dehsorkhi, Hossien Mollaei Aliabad, Fateme Rajab Pavarsavari, Habib Emami. Predicting educational technology application in teaching: assessing the intention based model of training transfer. *Journal of Training & Learning Researches*, 2020-2021, Vol. 17, No. 2, pp. 13-20.
5. Leila Namdarian, Hamid Reza Khedmatgozar. Analyzing the Governance System of Audio and Video Media Services in Iran Based on Institutional Mapping of Upstream Documents. *Quarterly Journal of The Macro and Strategic Policies*, 2025, Vol. 12, No. 4, pp. 48-77.
6. Mohammad Amin Ghasemi Pirbalouti, Seyed Majid Emami. An Introduction to Critical Intercultural Communication. *Scientific Quarterly of Culture Studies - Communication*, 2026, Vol. 26, No. 72, pp. 9-37.
7. Parviz Ejlali. Globalization and the Persian Language: Notes on National Language Planning. *Journal of Social Studies of Iran*, 2013, Vol. 8, No. 3, pp. 6-27.
8. Shahrbanoo Khoshkab. Identifying and Prioritizing the Main Components of the Evaluation of the Quality of the Internship Curriculum of the Teacher Training System. *Learner-Based Curriculum and Instruction Journal (LBCIJ)*, 2024, Vol. 2, No. 4, pp. 25-48.
9. Hassan Azargoon va boshqalar. Effectiveness of Mindfulness Training on Reducing Depressive Rumination and Depression in Students of Isfahan University. *Daneshvar (Raftar)*, 2009, Vol. 16, No. 34, pp. 13-24.